

PALATUL MAVROCORDAT DIN MAHALAUA SĂRĂRIEI DE SUS

Gheorghe BACIU

Neamul Mavrocordaților care au domnit în Principatele Române este originar din insula Chios. Născut în 1599, Nicolae Mavrocordat este cel care a părăsit insula natală și s-a stabilit în cartierul Fanar din Constantinopol pentru a practica negustoria. Din căsătoria sa cu Roxana Scarlatos s-au născut opt copii¹, dintre care cel de-al șaselea, Alexandru, avea să parcurgă o strălucită carieră politică, devenind mare dragoman al Imperiului Otoman. Exercitarea acestei dregătorii, pe care împărăția otomană o acorda unor creștini din cartierul Fanar, i-a oferit posibilitatea de a negocia *Pacea de la Karlowitz* din 1699². El a dobândit titlul de *Exaporitul*, ce avea semnificația de „consilier secret” sau „secretar intim”, deoarece cunoștea și era părtaș la împlinirea secretelor Sublimei Porți³. Totodată, căsătorindu-se cu Sultana Hrisoscoleu, a cărei mamă, Casandra, era fiica voievodului moldovean Alexandru Iliș, Alexandru Mavrocordat se înrudea cu dinastia „Mușatinilor”, înrudire de care urmașii săi s-au folosit pentru a legitima domnia lor asupra Principatelor Române⁴.

Din căsătoria „Exaporitului” cu nepoata domnului Alexandru Iliș au rezultat opt copii, dintre care Nicolae, născut la 3 mai 1680, avea să dețină și el funcția de mare dragoman al Porții Otomane, ba chiar să ocupe tronul străbunilor săi materni. În această din urmă privință este necesară observația că dobândirea demnității domnești nu se întemeia pe înrudirea cu neamul „Mușatinilor”, ci pe dorința împărăției otomane de a avea un domn de încredere la conducerea Moldovei, în condițiile în care Imperiul Habsburgic își instalase deja frontiera pe crestele Carpaților, iar Rusia năzuia să ajungă la Nistru. Deși acesta se bucura de încrederea sultanului, prima domnie a lui Nicolae Mavrocordat a durat numai un an (noiembrie 1709-noiembrie 1710), deoarece nemulțumirile unor boieri și mai ales ale hanului tătarilor din Crimeea au determinat înlocuirea lui cu Dimitrie Cantemir (noiembrie 1710-iulie 1711)⁵. După ce sultanul s-a lămurit cât de dăunătoare fusese numirea lui Cantemir pentru apărarea intereselor otomane, Nicolae Mavrocordat a revenit pe tronul Moldovei. Această a doua domnie a sa a marcat începutul oficial al „secolului fanariot” în principatul dintre Carpați și Nistru.

¹ Emile Legrand, *Généalogie des Maurocordato de Constantinople*, Paris, J. Maisonneuve, Libraire-éditeur, 1900, p. 9-10.

² *Ibidem*, p.10.

³ Chesarie Daponte, *Catalogul istoric al oamenilor însemnați din secolul al XVIII-lea, dintre care majoritatea au trăit în Țările Române Valahia și Moldova*, în Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1888, p. 184.

⁴ Mihail Dimitri Sturdza, *Grandes familles de Grèce, d'Albanie et de Constantinople*, Paris, 1999, p. 319.

⁵ Manolache Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani*, Iași, 1857, vol. I, p. 216.

Din cei nouă copii rezultați în cursul celor trei căsătorii ale lui Nicolae Mavrocordat⁶, doi, Constantin și Ioan, aveau să dobândească și ei demnitatea domnească. Primul dintre ei, Constantin Mavrocordat, a domnit de patru ori în Moldova și de șase ori în Țara Românească. El și-a dobândit renumele unui reformator în spiritul ideilor iluministe. Lui i-a revenit, printre altele, meritul de a fi desființat legarea de glie a țăranilor dependenți și de a fi înlocuit limba slavonă cu limba română în oficierea *Liturghiei*. Acesta și-a încheiat cariera domnească pe tronul Moldovei, în 1769, odată cu săvârșirea sa din viață. Fratele său, Ioan Mavrocordat, a deținut numai tronul Moldovei între 1743 și 1747.

Atât Constantin Mavrocordat cât și fratele său Ioan au avut câte un fiu cu numele *Alexandru*, care au ajuns și ei în cea mai înaltă demnitate din stat, aceștia fiind ultimii domni moldoveni descendenți din acel Nicolae Mavrocordat plecat din insula Chios pentru a face negoț la Constantinopol. Primul dintre ei, fiul lui Constantin Mavrocordat, a domnit din 1782 până în 1785, dobândind supranumele de *Dely-bey*, ce poate fi tradus prin *Prințul îndrăzneț*, dar și prin forma mai puțin onorantă de *Prințul nebun*⁷. Vărul său, care i-a urmat pe tronul Moldovei, din ianuarie 1785 până în decembrie 1786, deși a avut o domnie de nici doi ani, a reușit să dobândească două supranume, din care ultimul, cel de *Firaris* („Fugarul”) i-a fost atribuit după ce și-a încheiat domnia, fugind în Rusia⁸ pentru a se sustrage consecințelor pe care le presupunea descoperirea uneltirilor antiotomane pe care le pusese la cale împreună cu Lascarov, consulul împărăției rusești la Iași⁹.

Cât privește celălalt supranume al lui Alexandru Mavrocordat al II-lea, acesta provenea dintr-un fel de energie „incendiară”, cu consecințe devastatoare, ce părea să-l însoțească în locurile prin care poposea. Astfel, cu numai câteva zile înainte de numirea sa pe tronul Moldovei (în noaptea de 23-24 decembrie 1784), un incendiu de proporții a distrus o treime din Iași, inclusiv curtea domnească, din care, potrivit aprecierii lui Mihail Kogălniceanu, nu a rămas „piatră pe piatră”¹⁰. Găsind curtea domnească din Iași distrusă de incendiu, Alexandru Mavrocordat al II-lea ar fi fost nevoit să se stabilească la Mitropolie, însă curând și casele acesteia „fură prefăcute în cenușă”, astfel încât domnitorul s-ar fi mutat „în cetățuia Galata”, de unde „fu iarăși silit a ieși printr-un foc ce izbucni în mănăstire”¹¹. În relatarea lui Manolache Drăghici, ajungând în Iași, domnul s-ar fi instalat în casele unui boier numit Razu care, peste numai trei zile, ar fi fost mistuite de un incendiu, la fel ca și alte două case boierești ce i-au servit ulterior ca reședință¹². În ciuda neconcordanțelor existente în relatările lui Mihail Kogălniceanu și Manolache Drăghici privitoare la locurile prin care domnul a fost urmărit de pârjol, cei doi autori sunt într-un tot de acord că, în urma acestor evenimente „arzătoare”, poporul șugubăț al Moldovei i-a acordat titlul de *Pârlea Vodă*.

Refacerea palatului domnesc din Iași presupunea cheltuieli foarte mari și de aceea domnitorii care i-au urmat lui Alexandru Mavrocordat, conștienți și de caracterul efemer al

⁶ Ioan C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, București, 1919, tabloul general al Mavrocordaților din *Anexele* de la sfârșitul volumului.

⁷ Alexandros Rizo Rangabé, *Livre d'or de la noblesse phanariote*, Atena, 1892, p. 72.

⁸ Manolache Drăghici, *op. cit.*, p. 49.

⁹ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, Iași, 1896, vol. IX, p. 209.

¹⁰ Cf. N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, ETP Tehnopress, Iași, p. 175.

¹¹ Ibidem.

¹² Manolache Drăghici, *op. cit.*, p. 49.

deținerii demnității domnești, nu s-au încumetat la asumarea unei asemenea sarcini. Prin urmare, până în 1806, curtea domnească a cunoscut mai multe locații, prima dintre acestea fiind, potrivit părerii lui Manolache Drăghici, în „casele logofătului Alecu Mavrocordat din mahalaua Sărării de Sus”, unde „se așezase... pe vremea lui Firariu”, după ce arseseră „curțile cele mari ale statului”. După o vreme, consemnează același autor, „stăpânirea a cumpărat casele care se ziceau a fi ale vistiernicului Balș și care aveau curtea în dosul bisericii Sfântul Spiridon”, în care s-a mutat Alexandru Moruzi în cea de-a doua domnie a sa (1802-1806)¹³. Și Mihail Kogălniceanu, în „Albumul Istoric și Literar” din 1845, amplasează curtea domnească tot în cele două case boierești, numai că în ordine inversă, fără a aduce niciun argument pentru susținerea părerii sale¹⁴.

În ceea ce privește locația „din mahalaua Sărării de Sus”, se impune constatarea că atât Mihail Kogălniceanu cât și Manolache Drăghici fac precizarea că respectivele case aparțineau logofătului Alecu Mavrocordat. Situația poate conduce la concluzia că acestea fuseseră construite chiar de către cel ce le avea atunci în proprietate. O investigație atentă și nu lipsită de dificultăți, determinate de lipsa unor informații precise, conduce însă la concluzia că cei doi autori atribuiau logofătului Alecu Mavrocordat „casele” din mahalaua Sărării de Sus pentru că acesta era proprietarul lor în momentul în care ei făceau consemnările respective, adică la mijlocul secolului al XIX-lea, fapt ce nu presupunea în mod obligatoriu că el, logofătul, le și construise.

Pentru susținerea acestei afirmații vom apela mai întâi la un fragment din romanul *Înstrăinații*, al lui Dumitru C. Moruzi, descendent al foștilor domni Alexandru Moruzi și Ioniță Sandu Sturdza. Enumerând casele celor mai de seamă boieri construite de o parte și de alta a străzii Copou, autorul romanului făcea precizarea că, pe lângă acestea, mai existau și alte case boierești situate pe ulițe mai dosnice, printre care o pomenește și pe aceea a lui „conu Dumitrache Mavrocordat”¹⁵. Chiar dacă această precizare provine dintr-un roman, avem convingerea că aceasta nu era rezultatul imaginației unui autor de ficțiune, ci amintirea unui om care trăia în Iași, contemporan cu casele respective și cu familiile care le stăpâneau. Un argument în acest sens îl reprezintă exactitatea informațiilor referitoare la casele de pe strada Copou, deoarece unele dintre ele există și astăzi.

Cine era, însă, acest Dumitrache Mavrocordat și ce legătură exista între el și pomenitul logofăt Alexandru (Alec) Mavrocordat? În această privință ne lămurește *Genealogia Mavrocordaților*, care, referindu-se la domnul reformator Constantin Mavrocordat, îi atribuie opt copii (patru fete și patru băieți) rezultați din cele două căsnicii pe care le-a avut în cei 58 ani de viață (1711-1769)¹⁶. Dintre băieți, Dimitrie (1744-1817), căsătorit cu Maria D. Sturdza, avea să pună, prin fiii săi Alexandru (Alec) și Constantin, bazele ramurii moldovenești a boierilor Mavrocordat¹⁷. Luând în considerare afirmația lui Manolache Drăghici potrivit căreia reședința domnească s-a instalat în casele Mavrocordat din Săraria de Sus chiar în 1775, curând după ocuparea tronului de către Pârlea Vodă, și anul

¹³ *Ibidem*, vol. II, p. 227.

¹⁴ Cf. N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 175.

¹⁵ Dumitru C. Moruzi, *Înstrăinații*, Vălenii de Munte, Editura „Neamul Românesc”, 1910, p. 65.

¹⁶ Emile Legrand, *op. cit.*, p. 20.

¹⁷ Mihail Dimitri Sturdza, *op. cit.*, p. 324-326.

1775, când s-a născut Alecu, fiul prințului Dimitrie, devine evident faptul că el nu putea construi casele respective la cei zece ani pe care îi avea în acel moment. Aceste date, corelate cu informația din romanul lui Dumitru C. Moruzi, conduc în mod logic la concluzia că palatul care astăzi face parte din complexul de clădiri al Colegiului Național „Mihai Eminescu” din Iași a fost construit prin anii '70 ai secolului al XVIII-lea de către prințul Dimitrie Mavrocordat, de la care l-a moștenit fiul său Alexandru, căruia i se spunea Alecu.

În privința duratei șederii curții domnești în palatul Mavrocordat din mahalaua Sărării de Sus, o estimare precisă nu este posibilă, deoarece nu există nici o informație clară în această problemă. După părerea unor autori¹⁸, încă din vremea lui Alexandru Ipsilanti (decembrie 1786-aprilie 1788), urmașul lui Pârlea Vodă pe tronul Moldovei, curtea domnească s-ar fi strămutat în palatul din spatele bisericii Sfântul Spiridon, palat în care, în octombrie 1860, Alexandru Ioan Cuza avea să deschidă Universitatea din Iași. Potrivit altor autori¹⁹, domnitorul Alexandru Callimachi (aprilie 1795-martie 1799), îndată ce a ajuns pe tronul Moldovei, considerând „că în Iași nu se aflau *curți* în care să locuiască domnii”, ar fi hotărât „să se cumpere pentru domnie” palatul de lângă biserica Sfântul Spiridon.

În opinia noastră, aceste puncte de vedere – ce par a se exclude unul pe celălalt –, indică o realitate ce este sugerată de către Mihail Kogălniceanu care, afirmând că „de atunci”, adică din momentul începerii domniei lui Pârlea Vodă, „rezidența domnească fu când în acest palat (de lângă biserica Sf. Spiridon – n. ns.), când în casele d-sale logofătul Alecu Mavrocordat, mai sus de biserica Buna Vestire”²⁰, vrea să spună că reședința domnească a fost găzduită de mai multe ori în cele două locații.

A existat chiar și o perioadă când ambele palate au avut simultan statut de reședință. Făcând această afirmație, avem în vedere războiul dintre 1787-1792, purtat de către Imperiul Țarist și Imperiul Habsburgic împotriva Imperiului Otoman, cu scopul de a pune în aplicare „proiectul grecesc” elaborat de împărăteasa Ecaterina a II-a. În timpul acestui război Moldova s-a aflat sub ocupație militară austriacă și rusească, cea mai mare parte din țară, inclusiv Iașiul, fiind sub ocupația Rusiei. În teritoriul ocupat de ruși, autoritatea civilă era exercitată de Divanul Cnejei Moldovei, alcătuit din boieri moldoveni sub conducerea senatorului rus Lascarov, în timp ce autoritatea militară îi revenea în totalitatea cneazului Potemkin²¹. Dacă în ceea ce-l privește pe Potemkin se știe sigur că și-a instalat reședința în palatul de lângă biserica Sfântul Spiridon, informații indirecte conduc la concluzia că Divanul Cnejei Moldovei și-a desfășurat activitatea în palatul Mavrocordat, motiv pentru care și *Pacea de la Iași*, încheiată între Rusia și Imperiul Otoman, prin tratatul semnat la 9 ianuarie 1792, s-a finalizat în același loc.

În susținerea acestei ipoteze ne bazăm pe informațiile referitoare la misiunea diplomatică, condusă de generalul Kutuzov, ce avea rolul de a rezolva problemele „rămase în suspensie între Rusia și Poarta Otomană” după încheierea *Păcii de la Iași* și de a înlesni

¹⁸ Veniamin Ciobanu, *Jurnal ieșean la sfârșit de veac*, Iași, Editura Junimea, 1980, p. 88.

¹⁹ N. Grigoraș, *Curtea și biserica domnească din Iași*, București, Editura Meridiane, 1970, p. 9.

²⁰ Cf. N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 175. Fapt notabil, casa lui Mihail Kogălniceanu, aflată și ea mai sus de biserica „Bunavestire”, se învecina cu Casa Mavrocordat din incinta Liceului „Mihai Eminescu”.

²¹ Manolache Drăghici, *op. cit.*, p. 54.

reluare relațiilor diplomatice dintre cele două imperii²². În drum spre Istanbul, misiunea diplomatică a lui Kutuzov a trecut prin Iași în iulie 1793, unde a rămas timp de două săptămâni. Cele două săptămâni petrecute în Iași au reprezentat un bun prilej pentru organizarea unor petreceri somptuoase. Mai întâi, Kutuzov a oferit „un banchet în cinstea domnitorului, a familiei sale și a înalților dregători ai Moldovei”²³. Peste numai câteva zile, domnitorul Mihai Suțu (decembrie 1792-aprilie 1795) a dat o petrecere în onoarea soliei rusești care, în relatarea lui Struve, „a depășit cu mult” banchetul lui Kutuzov, masa fiind servită în corturi instalate „dans le jardin de son château”²⁴. În anul următor, în mai, încheindu-și misiunea diplomatică, Kutuzov revenea în Iași, unde, a doua zi după sosire, același domnitor Mihai Suțu dădea un nou banchet în onoarea oaspetelui său care, conform mărturiei lui Struve, s-a desfășurat chiar „în sala în care fusese semnat tratatul de pace”²⁵.

Corelând informațiile de mai sus cu aceea potrivit căreia domnitorul Alexandru Callimachi, imediat după ce a ajuns pe tronul Moldovei, în aprilie 1795, a decis să mute reședința domnească în palatul de lângă biserica Sfântul Spiridon, rezultă că *Pacea de la Iași* a fost semnată acolo unde în 1793 și 1794 s-au desfășurat banchetele date în cinstea lui Kutuzov, adică în palatul Mavrocordat din mahalaua Sărării de Sus, care a fost desemnat ulterior și cu numele de *Curtea domnească din Sărărie*. Precizarea lui Struve din care rezultă că la banchetul dat de Mihai Suțu în onoarea lui Kutuzov, în chiar sala în care fusese semnat tratatul de pace, se afla un foarte mare număr de boieri ne îndreptățește să presupunem că este vorba despre încăperea în care astăzi își are „reședința” laboratorul de chimie.

Din motive ce nu sunt cunoscute, reședința domnească s-a mutat iarăși în palatul Mavrocordat, probabil în timpul domniei lui Alexandru Suțu (iunie 1801-septembrie 1802), deoarece, ne spune Manolache Drăghici, în septembrie 1802 – atunci când a fost numit pentru a doua oară pe tronul Moldovei –, Alexandru Moruzi „se așază în casa logofătului Alecu Mavrocordat din Sărărie”, de unde „după un timp” s-a mutat în palatul de lângă biserica Sfântul Spiridon, căruia i-a făcut „zidul înconjurător”, punând și „marca domnească” deasupra porții²⁶. Tot Alexandru Moruzi avea să poruncească refacerea curților domnești distruse de incendiul din decembrie 1784, lucrările respective, „începute în anul 1803 sub conducerea arhitectul Johann Freywald”, fiind finalizate la 28 august 1806²⁷. După această dată, fosta curte domnească de lângă biserica Sfântul Spiridon, numită *Curtea Veche* sau *Curtea gospod cei vechi*²⁸, avea să revină, la fel ca și palatul Mavrocordat, la statutul de casă boierească.

În ceea ce privește palatul Mavrocordat, nu există nici o informație care să ne lămurească dacă acesta a revenit în folosința prințului Dimitrie sau a trecut direct în stăpânirea fiului său, Alexandru. Din 1817, când beizadeaua Dimitrie și-a încheiat existența, este sigur că fosta reședință domnească din Sărărie a devenit proprietatea fiului său,

²² Veniamin Ciobanu, *op. cit.*, p. 102.

²³ *Ibidem*, p. 104.

²⁴ Struve, *Voyage en Krimée, suivi de la relation de l'Ambassade envoyée à Constantinople*, Paris, 1802, p. 306.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Manolache Drăghici, *op. cit.*, vol. II, p. 227. De fapt, „marca domnească” de pe fronticipiul porții este datată 1796 și a fost pusă de Alexandru Callimachi vodă.

²⁷ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 9.

²⁸ *Ibidem*.

căsătorit cu Ecaterina, fiica lui Theodor Balș. Această căsătorie se realizase, probabil, prin 1802, având în vedere că Zoe, cea de-a doua fiică a soților Alexandru și Caterina Mavrocordat, viitoarea soție a lui Gheorghe Bibescu Vodă, era născută în 1805²⁹. În afară de Zoe, cei doi au avut încă patru copii: Maria, Dimitrie, Pulheria și Alexandru³⁰.

În cursul vieții sale, Alexandru Mavrocordat a deținut mai multe ranguri boierești, printre care s-au numărat cele de mare comis, mare căminar, mare postelnic, mare logofăt³¹. Din cele câteva informații care s-au păstrat despre el, rezultă că nu era omul care să se împiedice în principii morale atunci când era vorba de câștigarea unor bani și că nu manifesta nici prea multă chibzuință în cheltuirea acestora. În ceea ce privește primul aspect, edificatoare este implicarea sa în răscoala tătarășenilor din 1819, al cărui autor moral a fost considerat. Pornind de la „un simplu prepus de ciumă”, Alecu Mavrocordat, ca deținător al funcției de *agă*, adică de șef al poliției capitalei, împreună cu hatmanul Suțu („Suțachi”) au ordonat „țăpuirea” Iașiului „cu străji din toate părțile” care „nu lăsa pe nime să iasă sau să intre fără de parale” și care au instaurat astfel un adevărat monopol asupra produselor alimentare de care aveau nevoie târgoveții³². Creșterea rapidă a prețurilor a provocat declanșarea răscoalei din 8 iunie 1819, care, potrivit consemnării unui martor ocular, s-ar fi soldat cu „destui morți”³³, determinându-l pe domnitorul Scarlat Callimachi să-i destituie pe cei doi dregători ai săi. Știindu-se vinovat, aga Alecu Mavrocordat „a fugit la moșia sa Drăgușeni”, din ținutul Sucevei, unde „s-a opus cu armele” atunci când arnăuții trimiși după el au încercat „să-l ridice” pentru a-l aduce la Iași. Profitând apoi, „de panica provocată de veste neîntemeiată... a năvălirii turcilor și tătarilor în satele învecinate cu satul Drăgușeni”, ar fi reușit să dispară, rămânând nepedepsit pentru faptele sale³⁴.

Desigur că, în comparație cu aceste evenimente sângeroase petrecute la sfârșitul domniei lui Scarlat Callimachi (1812-1819), implicarea lui Alecu Mavrocordat, în februarie 1828, pe când deținea dregătoria de mare cămăraș, în comerțul cu „pitace de boierie” inițiat de domnitorul Ioniță Sandu Sturdza³⁵, putea fi considerată un joc nevinovat.

Cât privește predispoziția logofătului de a cheltui sume de bani care depășeau veniturile furnizate de proprietățile sale, este suficient să amintim că în anii ce au precedat sfârșitul său, survenit în 1861, acesta avea datorii considerabile față de mai mulți creditori particulari și față de Banca Națională. O inventariere a averii „mișcătoare și nemișcătoare” făcută imediat după moartea logofătului evidențiază că, în timp ce toate bunurile rămase în urma lui valorau 277.463 lei, valoarea datoriilor se ridica la suma de 287.620 lei³⁶.

Ajuns în incapacitatea de a-și achita datoriile, logofătul Alecu Mavrocordat s-a văzut pus în neplăcuta situație de a i se scoate casa la vânzare prin mezat pentru „îndestularea” creditorilor săi. Documentele de arhivă probează că încă din 1855, la cererea creditorilor,

²⁹ C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, Chișinău, Universitas, 1991, vol. II, p. 596.

³⁰ Mihail Dimitri Sturdza, *op. cit.*, p. 326.

³¹ *Ibidem*.

³² Manolache Drăghici, *op. cit.*, vol. I, p. 100.

³³ Cf. D. Constantinescu, *Însemnări despre răscoala tătarășenilor din 1819*, Iași, 1943, p. 5.

³⁴ Gh. Duzinchevici, *Date noi asupra răscoalei tătarășenilor din Iași și asupra sfârșitului domniei lui Scarlat Callimachi*, în „Studii”, tom 21, 1968, nr. 1, p. 68.

³⁵ Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei*, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1892, p. 282.

³⁶ *Arhivele Naționale Iași (ANI)*, Fond Tribunalul Iași, secția I-a, tr. 1788, opis 2039, doc. 5744/1862, f. 1.

instanțele juridice ale vremii acceptaseră ideea vinderii la mezat a fostei reședințe domnești din Sărărie. Folosindu-se de pretextul legal că vânzarea prin mezat nu se putea face decât după efectuarea „hotărniciei” locului „casălor ci urmează a să vindi”, logofătul a reușit să amâne nefericitul eveniment până la moartea sa³⁷. Eforturile de a salva casa de la mezat au fost continuate de văduva sa, care a încercat să convingă că aceasta era proprietatea ei, deoarece i-ar fi fost cedată de către fostul soț în schimbul unor părți din zestrea sa și, prin urmare, nu putea fi vândută pentru datoriile soțului. Cum autoritățile au dovedit cu documente din care rezulta că răposatul amanetase casa la banca creditoare ca proprietate a sa, încercarea văduvei a fost sortită eșecului³⁸, determinând-o să încerce alte mijloace care au amânat soluționarea problemei, până la 6 martie 1869 când, în cadrul Tribunalului județului Iași, s-a desfășurat adjudecarea definitivă. Pornită de la prețul de 1001 galbeni, licitația s-a oprit la suma de 2005 galbeni, oferită de către Petru Poni, Nicolae Culianu, Ioan M. Melik, Ioan Ciure și Pavel Paicu³⁹, cei care în 1866, împreună cu D. Qinezu, decedat în anul următor, înființaseră Institutul Academic, primul liceu privat din Iași, amplasat într-un local neîncăpător de pe strada Sf. Haralambie.

Așadar, din 1869, fosta reședință boierească și domnească din mahalaua Sărăriei de Sus și-a schimbat destinația, adăpostind între zidurile sale Liceul privat de băieți care, timp de trei ani, funcționase la doar câteva sute de metri. Peste zece ani, în 1879, după ce a fost onorat cu vizita domnitorului Carol I, *Institutul Academic* avea să fuzioneze cu *Liceul Nou*, sub numele de *Institutele Unite*. Această nouă instituție școlară a activat o vreme în două locații: cursul primar în clădirea care aparținuse Liceului Nou, cursul liceal (inferior și superior) în localul în care funcționase Institutul Academic. Construirea unui nou local în curtea fostului palat Mavrocordat (clădirea ce adăpostește astăzi cantina și căminul Colegiului Național „Mihai Eminescu”) a pus capăt acestei situații.

În anul 1909, ca urmare a faptului că localul de care dispunea în curtea Mănăstirii Golia a fost mistuit de un incendiu, în imobilul în care până în 1907 funcționaseră Institutele Unite s-a mutat Externatul secundar de fete „Oltea Doamna”, pe baza unui contract de închiriere semnat de C. C. Arion, ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor și coproprietarii clădirii respective⁴⁰. În 1913, contractul de închiriere era reînnoit, de această dată pentru o perioadă de cinci ani, tot în folosul Externatului secundar de fete, de către Take Ionescu, deținătorul din acel moment al funcției de ministru al Instrucțiunii Publice și al Cultelor⁴¹.

Intrarea României în război, în 1916, în scopul desăvârșirii unității naționale, a schimbat destinația fostului palat Mavrocordat, în care a fost instalat un spital militar pentru tratarea bolilor de ochi. În 1919, Externatul secundar de fete a revenit, tot în calitate de chirie, în localul în care funcționase din 1909, care, potrivit celor consemnate de Tereza

³⁷ *Ibidem*, doc. 3229, f. 2.

³⁸ *Ibidem*, doc. 5744/1862, f. 1.

³⁹ Muzeul Literaturii Române Iași, doc. nr. 5230/L.

⁴⁰ *Ibidem*, doc. nr. 4781/L.

⁴¹ *Ibidem*, doc. nr. 5580/10.

Strătilescu în manuscrisul intitulat *Istoricul Școalei*, „a fost cumpărat de Minister” în 1920⁴², cu suma de 600 mii lei plătită coproprietarilor⁴³.

În perioada interbelică, în timpul directoratului Terezei Strătilescu, a fost construită sala de sport și s-a hotărât extinderea localului școlii prin construirea unui nou corp de clădiri atașat palatului Mavrocordat, construcție pe care cea mai longevivă directoare a școlii nu avea să o vadă realizată. După al Doilea Război Mondial, Liceul „Oltea Doamna”, ca urmare a instaurării regimului politic impus de Uniunea Sovietică, a schimbat mai multe denumiri, rămânând însă școală de fete. În 1960, Ministerul Învățământului și Culturii a hotărât ca Școala medie nr. 2, care funcționa în fostul palat Mavrocordat, să devină școală mixtă și să se numească *Liceul nr. 2 „Mihai Eminescu”*. Schimbările produse prin această hotărâre ministerială ne îndreptășesc să considerăm că anul 1960 a marcat sfârșitul existenței școlii de fete ce purtase numele „Oltea Doamna” și începutul existenței unei școli noi, care se deosebea de cea anterioară prin faptul că era o școală mixtă și că purta numele celui care, în anul școlar 1874-1875, fusese profesor la Institutul Academic. Până în 1970, când i-a fost atribuit localul vecin, ce fusese construit pentru Liceul Pedagogic, Liceul „Mihai Eminescu” a funcționat în cadrul palatului Mavrocordat și în clădirile anexe, construite în timpul Institutelor Unite și al Liceului „Oltea Doamna”. În ultimii ani ai secolului al XX-lea, ca urmare a deteriorărilor suferite după cutremurele din 1977, 1986 și 1990, clădirea fostei reședințe boierești și domnești a fost supusă unei temeinice acțiuni de consolidare ce oferă garanția că își va putea împlini misiunea pe care o îndeplinește din 1869 încă multă vreme.

The Mavrocordat palace of Sărăria de sus quarter

Abstract

The subject of this paper is the “palace” of prince Dimitrie Mavrocordat (the son of voivode Constantin Mavrocordat), built in Iași at the end of 18th century in the *Sărăria de Sus* (the Upper Salt-road) quarter. The building was significant mainly because one of its ballrooms hosted the Peace of Iași of 1792. The same building hosted the balls offered to Russian general Kutuzov, in 1793 and 1794. In 1806, voivode Alexandru Mavrocordat „Firaris” established here the Princely Court, after the fire that destroyed the Old Court. There are no information regarding the time the Court functioned here and an estimation is not possible, as there are no clear data on the matter. Afterwards, the building became the private residence of the Mavrocordat family. In 1817, prince Dimitrie Mavrocordat dies. The Sărărie residence was inherited by his son Alexandru Mavrocordat, who married, around 1792, Ecaterina, the daughter of Theodor Balș. They are the parents of Zoe, born in 1805, the future wife of reigning prince Gheorghe Bibescu. Alexandru Mavrocordat held several noble ranks, among which the ones of grand *comis* (marshal), grand *căminar*, grand *postelnic*, grand *logofăt* (chancellor). He was the holder of the office of grand Aga (chief of Police of

⁴² Tereza Strătilescu, *directoarea liceului Oltea Doamna din Iași (1902-1929). Documente*, volum alcătuit de prof. Gh. Baci, Iași, Editura Panfilius, 2008, p. 230.

⁴³ ANI, Fondul familial „Poni”, dos. 1435/1920, f. 322.

the capital) in 1819, when broke out the notorious revolt of the Tatarasi townspeople, which he is to be blamed for.

The building was sold in 1855, after the large amount of debt amassed by the owner caused it to be auctioned (*sultan-mezat*). The sale was postponed, though, until after the death of the respective owner.

Starting with 1869 the building hosted the Academic Institute, the first private high-school in Iași. Since 1879 the Academic Institute merged with the New Lyceum under the name of Unified Institutes, a boys' high-school. In 1909, the Mavrocordat palace hosted the Secondary School (externals) for Girls - „Oltea Doamna”, after the destruction by fire of its premises in the courtyard of Golia monastery. After 1960 the Medium School No. 2, which functioned in the ex Mavrocordat palace, was transformed in mixed school, under the name of High-School No. 2 „Mihai Eminescu”. This year marked the end of the old school for girls and the beginning of the „Mihai Eminescu” National Collegium of today.

Fig. 1. Casa Mavrocordat, fosta „Curte Domnească din Sărăria de Sus”

Fig. 2. Alegorie privitoare la ratificarea Păcii de la Iași (1792),
semnată în salonul casei Mavrocordat